

Uniwersytety otwarte funkcjonujące przy polskich uczelniach – specyficzny wymiar edukacji ustawicznej i międzypokoleniowej

ANNA LESZCZYŃSKA-REJCHERT*

KINGA LISOWSKA**

Instytut Nauk Pedagogicznych, Wydział Nauk Społecznych, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Olsztyn, Polska

Celem niniejszego artykułu było scharakteryzowanie edukacji ustawicznej i międzypokoleniowej realizowanej w ramach działalności 14 sformalizowanych uniwersytetów otwartych działających przy uczelniach w Polsce. Zastosowano jakościową metodę zbierania danych w postaci przeszukiwania źródeł wtórnych. Polskie uniwersytety otwarte są obecnie centrami edukacji otwartej oferującymi usługi edukacyjne adresowane do wszystkich grup wiekowych. Dzięki nim, chętne osoby, niezależnie od wykształcenia, pochodzenia, statusu majątkowego, wyznania, płci, mogą nabywać wiedzę oraz podwyższać kompetencje ogólne i zawodowe. Jest to niezwykle cenne w dobie dynamicznych przemian społecznych i demograficznych, które obligują również nasze społeczeństwo do intensyfikacji działań na rzecz realizacji idei *longlife learningu*.

SŁOWA KLUCZOWE: edukacja międzypokoleniowa, edukacja otwarta, edukacja ustawiczna, kształcenie ustawiczne, uniwersytety otwarte.

Open universities at Polish universities – a specific dimension of continuing and intergenerational education

The article analyses the functioning of 14 formalised open academies operating at universities in Poland. The qualitative method of data collection known as searching secondary sources was used. This method analyses documents produced by the surveyed institutions and their units. Open universities in Poland are currently the main centres of open education for people of different ages, regardless of their origin, economic status, religion, or gender, etc. Through such universities, children, youth and adults can improve and supplement their knowledge as well as improve their own general and professional competences. This is extremely valuable in an era of dynamic social and demographic change, which also obligates our society to step up its efforts to implement the concept of lifelong learning.

KEYWORDS: continuing education, intergenerational education, lifelong learning, open education, open universities.

*E-mail: anna.leszczynska@uwm.edu.pl

** E-mail: kinga.lisowska@uwm.edu.pl

ORCID: 0000-0001-5535-2730

ORCID: 0000-0002-8404-4363

© Instytut Badań Edukacyjnych

Wprowadzenie

We współczesnych naukach o wychowaniu uczenie się jest postrzegane jako proces trwający przez całe życie człowieka i realizowany zarówno w wymiarze formalnym, pozaformalnym, jak i nieformalnym (Kławsiuć-Zduńczyk, 2014). Początkowo, aż do końca lat 60. XX w. zwracano uwagę głównie na instytucjonalny aspekt kształcenia jednostek, które miały przyswajać wiedzę zgodnie z określonym programem nauczania, przede wszystkim dzięki podającym metodom kształcenia. Pod koniec lat 60. i na początku lat 70. XX w. nastąpiła paradygmatyczna zmiana w edukacji, w efekcie czego popularna stała się koncepcja kształcenia ustawicznego.

Kształcenie ustawiczne było przedmiotem analiz wielu myślicieli już wcześniej, m.in. Basil Yeaxlee pisał o tym w publikacji pt. *Lifelong Education* z 1929 r. Zgodnie z tą koncepcją promowano potrzebę podmiotowego podejścia do osoby uczącej się i zachowania jej autonomii (Yeaxlee, 1929, za: Kławsiuć-Zduńczyk, 2014). Robert Kidd, w trakcie II Międzynarodowej Konferencji Edukacji Dorosłych pt. „Oświata dorosłych w zmieniającym się świecie” (Montreal, 1960), zarysował zasady kształcenia ustawicznego. W publikacjach natomiast wskazał trzy obszary kształcenia ustawicznego, tj. 1) w pionie (edukacja formalna); 2) w poziomie (edukacja pozaszkolna – pozaformalna i nieformalna); 3) w głąb (samokształcenie) (Kidd, 1966). W 1972 r. z inicjatywy UNESCO odbyła się tokijska Konferencja Oświaty Dorosłych, podczas której pierwszy raz użyto określeń „edukacja ustawiczna” i „edukacja permanentna”, a także zaprezentowano raport Edgara Faure’a pt. *Uczyć się, aby być* (Faure, 1972, za: Kławsiuć-Zduńczyk, 2014). O edukacji przez całe życie (*lifelong education*) napisano też w raporcie pt. *Edukacja – jest w niej ukryty skarb* z 1996 r., opracowanym pod kierunkiem Jacques’a Delorsa. Eksponowano w nim m.in., że czas nauki trwa całe życie, a zadaniem edukacji jest wykształcić w każdej jednostce ludzkiej umiejętności uczenia się opartego na czterech filarach: uczyć się, aby wiedzieć; uczyć się, aby działać; uczyć się, aby żyć wspólnie; uczyć się, aby być (Delors, 1996, za: Kławsiuć-Zduńczyk, 2014). W 1996 r. OECD uznało edukację całożyciową za bardzo istotną. W latach 90. XX w. potrzeba uczenia się przez całe życie (*lifelong learning*) była przedmiotem analiz w dokumentach Unii Europejskiej (jak: *Biała Księga. Nauczanie i uczenie się. Na drodze do uczącego się społeczeństwa; Memorandum w sprawie uczenia się przez całe życie; Niebieska Księga Unii Europejskiej – Edukacja dla Europy*), jak i UNESCO oraz OECD (Kławsiuć-Zduńczyk, 2014). Komisja UNESCO m.in. nakłada na uniwersytety i inne wyższe uczelnie realizację różnorodnych form edukacji ustawicznej (Półturzycki, 2011). Z kolei Komisja Europejska w raporcie *Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjająca włączeniu społecznemu. Europa 2020* podkreśliła potrzebę podejmowania działań na rzecz podnoszenia poziomu kwalifikacji i wykształcenia członków społeczeństw (co ma służyć m.in. rozwojowi gospodarki opartej na wiedzy, korzystającej z zasobów i przyjaznej środowisku), a tym samym konieczność kształcenia ustawicznego (Sobczak, 2018).

Przyjmuje się, że uczenie się przez całe życie obejmuje wszelkie formy uczenia się, w tym z codziennego doświadczania. Odbywa się nieustannie i jest naturalną czynnością życiową (Kławsiuć-Zduńczyk, 2014). Koncepcja uczenia się przez całe życie jest reinterpretowana, z uwagi na cel tej edukacji. Początkowo skupiano się na wzroście gospodarczym i walce z wykluczeniem społecznym, następnie na zmniejszeniu skali bezrobocia, obecnie podkreśla się potrzebę stworzenia równych szans dla wszystkich oraz zapewnienia integracji

i spójności społecznej, co ma służyć utrzymaniu tzw. społeczeństwa uczącego się (*learning society*). Takie społeczeństwo ma zagwarantować różne formy uczenia się wszystkim jego członkom przez całe życie (Kławsiuć-Zduńczyk, 2014; Sobczak, 2018).

Koncepcja uczenia się przez całe życie ściśle wiąże się z ideami integracji i edukacji międzypokoleniowej, które są eksponowane przez Unię Europejską (w 2012 r. ogłoszono Europejski Rok Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej). Edukacja międzypokoleniowa to wzajemne uczenie się różnych generacji wiekowych, która obejmuje: wspólne uczenie się; uczenie się od siebie wzajemnie; uczenie się o sobie wzajemnie; uczenie się przez kontakty i relacje międzypokoleniowe (Leszczyńska-Rejchert, 2014). Odbywa się w różnej przestrzeni społecznej, np. w środowisku rodzinnym, przyjacielskim, koleżeńskim, sąsiedzkim, na terenie zakładu pracy, w szkołach różnych szczebli. Jest realizowana w formie sformalizowanych i niesformalizowanych działań oraz spontanicznie lub systematycznie. Zdaniem Marleny Kilian edukacja międzypokoleniowa oznacza, że „ludzie różnych generacji razem się uczą” (Kilian, 2011, s. 97). Badaczka podkreśla też, że „celem edukacji międzypokoleniowej jest zawiązanie na drodze formalnych i intencjonalnych działań łączności między generacjami, najczęściej skrajnymi, z intencją czerpania obustronnych korzyści i wzajemnego ubogacania się, a w szerszym znaczeniu – wzmacniania rodzin i całych społeczności” (Kilian, 2011, s. 97). M. Kilian uważa, że z uwagi na kierunek międzypokoleniowej interakcji, międzypokoleniowe uczenie się obejmuje trzy podstawowe formy: „młodzi służą starszym”; „starsi służą młodym” oraz „młodzi i starsi służą wspólnie danej społeczności” (Kilian, 2011, s. 97).

Formą realizacji koncepcji edukacji ustawicznej i edukacji międzypokoleniowej jest obecnie edukacja otwarta, dostosowana do potrzeb i możliwości uczestników, zapewniająca im autonomię i ukierunkowująca na rozwijanie ich samodzielności i różnych form aktywności, przede wszystkim poprzez samokształcenie. Edukacja ta jest realizowana przez instytucje kształcenia wyższego oraz przez szkoły pomaturalne, średnie i zawodowe, które wykorzystują metodę nauczania zdalnego, przekazując wiedzę z użyciem radia, telewizji, filmów, nagrań i technik komputerowych (Półturzycki, 2012a). Uniwersytety otwarte (UO) istniejące przy wyższych uczelniach pełnią znaczącą rolę w systemie kształcenia otwartego. Początkowo ich formy edukacyjne adresowane były do dorosłych, obecnie – zwłaszcza polskie UO – oferują kształcenie dla wszystkich grup wiekowych, w tym zajęcia o charakterze międzypokoleniowym.

1. Uniwersytety otwarte na świecie i w Polsce – rys historyczny

Idea uniwersytetów otwartych (*open universities*) pojawiła się pod koniec lat 60. XX w. Zdaniem Józefa Półturzyckiego uczelnie te powstały jako wyraz „złagodzenia niezadowolenia studentów okazanego w czasie ruchów kontestacyjnych” (Półturzycki, 2012a, s. 1066). Kolejne przyczyny tworzenia UO to: „rozbudzona potrzeba kształcenia się, poczucie demokracji poprzez awans oświatowy, nienadążanie tradycyjnego systemu oświatowego za zmianami społecznymi i kulturalnymi” (Półturzycki, 2012a, s. 1066).

Najbardziej znana instytucja tego typu pod nazwą The Open University powstała 23 kwietnia 1969 r. w Milton Keynes w hrabstwie Buckinghamshire w Wielkiej Brytanii. W 1980 r. ten uniwersytet ukończyło 38,5 tys. studentów, a w 1990 r. – 100 tys. (The Open University, 2019). Absolwenci tej instytucji odznaczają się wysokimi kwalifikacjami. Dzięki systemowi kształcenia zdalnego gwarantuje się ukończenie kursów przygotowawczych

i kursów podstawowych. Uczelnia prowadzi badania naukowe w Instytucie Technologii Kształcenia (Pólturzycki, 2012b, s. 1067).

Pierwszy francuski UO utworzono 7 grudnia 1968 r. pod nazwą Uniwersytet Paryż VIII (Vincennes) i oferowano tu wyłącznie dorosłym kształcenie w trybie stacjonarnym, bez zdalnego nauczania. Większość studentów była w wieku od 25 do 60 l. i były to osoby pracujące. Zajęcia odbywały się w małych grupach, wieczorem i prowadził je nauczyciel akademicki, na podstawie elastycznego programu nauczania (Pólturzycki, 2012b).

W Stanach Zjednoczonych pierwszy UO powstał w formie eksperymentalnej w 1968 r. i przyjął nazwę The Community College of Vermont. Oficjalnie placówka rozpoczęła działalność od roku akademickiego 1971/1972. Instytucja zapewnia studia zdalne poprzez specjalne materiały dydaktyczne i wykłady za pośrednictwem telewizji i radia. Studenci mogą też spotykać się bezpośrednio z tutorami oraz uczestniczyć w dyskusjach, konsultacjach i seminariach. Do samokontroli efektów nauczania studenci wykorzystują poradniki i testy (Pólturzycki, 2012b). Obecnie koncepcja pracy tutorów z międzypokoleniowym gronem słuchaczy rozpowszechniana jest w większości UO funkcjonujących na świecie (Haresnape, Aiken i Wynn, 2022).

Uczelnie oferujące kształcenie otwarte pojawiły się w wielu innych krajach (Asgar i Satyanarayana, 2021). Pierwsze placówki tego typu powstały w różnych latach, np. w: Kanadzie (1969 r.), Hiszpanii (1973 r.), Izraelu (1973 r.), RFN (1974 r.), Nigerii (1975 r.), Japonii (1976 r.), Wenezueli (1978 r.), Indonezji (1983 r.), Holandii (1984 r.) (Pólturzycki, 2012). Najczęściej wzorowane są na brytyjskim The Open University (Frąckowiak, 2012), jak np. National Open University Nigeria (Adigun i Tella, 2021).

Pierwszą polską uczelnią oferującą kształcenie otwarte był Techniczny Uniwersytet Otwarty przy Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica w Krakowie, który założono w 1989 r. Obecnie jest ich 14. Większość polskich uniwersytetów otwartych początkowo realizowała różne formy edukacji na nieco innych zasadach niż zachodnioeuropejskie UO, gdyż oferowały one przede wszystkim zajęcia dodatkowe dla swoich uczestników, ukierunkowane na rozwój ich zainteresowań, pasji, zaspokajanie potrzeb poznawczych. Następnie ich program edukacyjny uległ rozszerzeniu. Obecnie upowszechniają wiedzę naukową oraz wspierają w doskonaleniu zawodowym. Niektóre polskie uczelnie prowadzą kursy dla dorosłych w ramach środków unijnych, nie określając tej formy kształcenia uniwersytetem otwartym (Frąckowiak, 2012).

2. Założenia metodologiczne badań własnych

Podjęta problematyka stanowi wycinek szerszych badań empirycznych z zakresu edukacji ustawicznej i międzypokoleniowej. W kolejnych latach zakłada się poszerzenie materiału badawczego odnoszącego się do działalności UO w Polsce oraz prowadzenie triangulacji – w postaci porównania wyników badań zgromadzonych za pośrednictwem przeszukiwania źródeł wtórnych z danymi pozyskanymi na podstawie wywiadów ze słuchaczami UO.

W badaniach posłużono się jakościową metodą zbierania danych w postaci przeszukiwania źródeł wtórnych, przyjmując za Krzysztofem Rubachą, że źródeł wtórnych można poszukiwać i można je przeszukiwać, a także analizować oraz interpretować ich zawartość (Rubacha, 2016). Stwierdzono również, że w źródłach, takich jak: rozporządzenia władz uczelni lub/i ich założycieli, statuty, koncepcje pracy i programy edukacyjne UO oraz im podległych jednostek, ulokowane są dane potrzebne do osiągnięcia celu badawczego, tzn.

scharakteryzowania edukacji ustawicznej i międzypokoleniowej realizowanej w ramach działalności 14 sformalizowanych UO w Polsce. K. Rubacha uważa również, że źródła wtórne, tzn. „zastane przez badacza zbiory danych, będące materialnymi śladami ludzkiej działalności” są tekstami, które mają przekaz (Rubacha, 2016, s. 160). W związku z tym wydobywane z nich dane także stanowią tekst, a ich analiza jest wówczas analizą tekstu. Ze względu na różnorodność i nieskończoność źródeł ich przekaz jest jawny (obserwowalny) i ukryty (nieobserwowalny) (Rubacha, 2016).

Postępowanie badawcze oparto na tezie, że działania edukacyjne prowadzone przez UO przy uczelniach w Polsce wpisują się w założenia koncepcji edukacji i uczenia się przez całe życie, a same UO stanowią obecnie główne centra kształcenia ustawicznego i edukacji międzypokoleniowej w Polsce. Natomiast decyzję o sposobie doboru jednostek analizy podjęto na podstawie głównego problemu badawczego: W jaki sposób organizowana i prowadzona jest edukacja ustawiczna i międzypokoleniowa w przestrzeni uniwersytetów otwartych w Polsce? W trakcie badań poszukiwano źródeł, które pomogą w identyfikacji podstawowych jednostek uniwersytetów oraz ich sposobów pracy, wykorzystywanych programów i metod kształcenia. Przyjęto warstwowy dobór jednostek (Rubacha, 2016) – zmienne umiejscowione w problemach badawczych występują w każdej jednostce, która po odnalezieniu zostaje poddana analizie. Za kontekst danych uznano informacje zawarte we właściwych źródłach wtórnych – wybranych do przeszukiwania i analizy. Również za K. Rubachą przyjęto sposób analizy danych jakościowych, polegający na „przekształcaniu tekstu z notatek terenowych w tekst w postaci teorii ugruntowanej”: redukcja danych; reprezentacja danych oraz weryfikacja danych (Rubacha, 2016, s. 259).

3. Działania edukacyjne polskich uniwersytetów otwartych – analiza źródeł wtórnych

Przy uczelniach w Polsce istnieje obecnie 14 OU¹ i większość z nich powstała w pierwszej połowie XXI w. Jedyne Techniczny Uniwersytet Otwarty przy Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica w Krakowie został utworzony wcześniej, tj. w 1989 r. Pierwszą placówką powołaną do życia po transformacji ustrojowej w Polsce jest Uniwersytet Otwarty Uniwersytetu Warszawskiego, który rozpoczął działalność w 2008 r. (Tabela 1).

Tabela 1

Wykaz UO przy uczelniach wyższych w Polsce

Nazwa instytucji	Data powstania	Miejsce	Nazwa skrócona
Techniczny Uniwersytet Otwarty Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica	1989	Kraków	TUOAGH
Uniwersytet Otwarty Uniwersytetu Warszawskiego	2008	Warszawa	UOUW
Uniwersytet Otwarty Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie	2009	Warszawa	UOUKSW

¹ Dane na dzień 1.01.2021.

Nazwa instytucji	Data powstania	Miejsce	Nazwa skrócona
Uniwersytet Otwarty Uniwersytetu Śląskiego	2009	Katowice	UOUŚ
Uniwersytet Otwarty Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego	2013	Warszawa	UOSGGW
Uniwersytet Otwarty Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach	2014	Siedlce	UOUPHS
Uniwersytet Otwarty Państwowej Wyższej Szkoły Informatyki i Przedsiębiorczości w Łomży	2015	Łomża	UOPWSIP
Uniwersytet Otwarty Politechniki Świętokrzyskiej	2015	Kielce	UOPŚ
Otwarty Uniwersytet Trzeciego Wieku Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu	2016	Wrocław	OUTWUPW
Uniwersytet Otwarty Małopolskiej Uczelni Państwowej im. rtm. W. Pileckiego w Oświęcimiu	2016	Oświęcim	UOMUP
Uniwersytet Otwarty Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu	2016	Poznań	UOUAM
Uniwersytet Otwarty Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II	2017	Lublin	UOKUL
Uniwersytet Otwarty Uniwersytetu w Białymstoku	brak danych	Białystok	UOUB
Uniwersytet Otwarty Uniwersytetu Gdańskiego	brak danych	Gdańsk	UOUG

Źródło: opracowanie własne.

Podstawowym celem UO jest prowadzenie kształcenia otwartego, stwarzającego osobom w różnym wieku warunki do nabywania i uzupełniania wiedzy oraz podnoszenia kompetencji ogólnych i zawodowych. Zadania tych placówek sprowadzają się do:

- umożliwienia korzystania z dorobku naukowego i dydaktycznego ośrodków akademickich poprzez kursy, wykłady, warsztaty oraz inną działalność kulturalno-edukacyjną;
- zapewnienia zdobycia potwierdzonych kwalifikacji i uprawnień;
- kształcenia w zakresie wiedzy ogólnej i specjalistycznej, przyczyniających się do stymulowania twórczego rozwoju słuchaczy;
- propagowania najnowszych osiągnięć nauki, sztuki i techniki;
- wyrównywania szans edukacyjnych, szans na rynku pracy osób z różnych środowisk poprzez dostosowanie programów edukacyjnych do ich potrzeb.

Uczestnicy polskich UO podnoszą swoje kompetencje, spełniają aspiracje zawodowe, realizują pasje. Zajęcia prowadzą wykładowcy akademicki, specjaliści i eksperci związani z ośrodkami naukowymi, którzy zachęcają do samodzielnej nauki oraz brania odpowiedzialności za własną edukację. UO współpracują także z centrami nauki, innymi instytucjami oświatowymi, a także z placówkami kulturalnymi, przedsiębiorstwami oraz organizacjami

pozarządowymi działającymi w regionie. Wszystkie polskie UO w swoich misjach i celach podkreślają potrzebę wsparcia rozwoju środowiska lokalnego.

Specyficzna działalność polskich uczelni wyższych w zakresie edukacji nieformalnej odbywa się na podstawie potrzeby realizacji i upowszechniania idei edukacji przez całe życie. Jednym z filarów współczesnej wizji nowoczesnego społeczeństwa opartego na wiedzy jest porzucenie tradycyjnych ram oświaty i skupienie się na kształceniu ustawicznym. Istotną rolę w tym zakresie przypisuje się UO. Ich zaangażowanie w edukację międzypokoleniową staje się społeczną odpowiedzialnością oraz potrzebą działania na rzecz regionu i społeczeństwa lokalnego. U podstaw pracy placówek leżą wartości uniwersyteckie, wśród których można wymienić: prawdę, mądrość, dobro i rozwój ludzkiej osoby oraz wiedzę.

Zajęcia na UO realizowane są płatnie lub bezpłatnie z zastosowaniem nowoczesnych metod nauczania, najczęściej w niewielkich grupach, w godzinach popołudniowych lub/i w weekendy w systemie miesięcznym, kwartalnym lub półrocznym. Oferta edukacji dostosowana jest do potrzeb różnych grup wiekowych i służy usunięciu barier dostępu do wiedzy. W strukturach polskich UO działają różnego rodzaju jednostki edukacyjne skierowane do osób w każdym wieku lub do następujących grup wiekowych: 0–17; 18–59; 60+.

Programy edukacyjne dla najmłodszych wiekiem grup odbiorców są prowadzone w ramach działalności pięciu UO (Tabela 2).

Tabela 2

Działania edukacyjne UO skierowane do grupy 0–17 l.

Nazwa instytucji	Odbiorcy	Forma działania
UOUS	5–17 l.	Uniwersytet Śląski Dzieci „Unibot” Uniwersytet Śląski Młodzieży Uniwersyteckie Miasteczko Naukowe
UOUKSW	7–18 l.	Akademia Dzieci i Młodzieży
UOKUL	6–18 l.	uniwersyteckie spotkania Akademia Młodych Humanistów
UOUB	3–17 l.	kursy tematyczne kursy dziedzinowe
UOUG	3–6 l. 14–17 l.	Przedszkole Uniwersyteckie Uniwersyteckie Liceum Ogólnokształcące Poradnia logopedyczna

Źródło: opracowanie własne.

Najszerzą ofertę zajęć dla najmłodszych wiekiem proponuje UOUS. Instytucja ta od 2009 r. prowadzi Uniwersytet Śląski Dzieci, który należy od 2011 r. do stowarzyszenia The European Children's Universities Network EUCU.NET. Celem UŚD jest m.in. podejmowanie dialogu pomiędzy dziećmi a środowiskiem akademickim i naukowym. Zajęcia skierowane są do dzieci w wieku od 5 do 15 l. oraz dobierane tak, by każdy mógł rozwijać talenty i poszukiwać nowych zainteresowań. Ukazywane są korzyści wykształcenia uniwersyteckiego, drogi kształtowania intelektu oraz osiągnięcia sukcesów. Słuchacze poznają samych siebie,

rozwijają umiejętności językowe, nabywają sprawności sportowej oraz ruchowej. Oferta edukacyjna adresowana jest do następujących grup wiekowych: Poszukiwacze (5–6 l.); Odkrywczy (7–9 l.); Młodzi naukowcy (10–12 l.); Eksperci (13–15 l.). Równolegle realizowane są inne inicjatywy: chór „GIOIA”; Młoda Akademia Teatru i Tańca Flooreski; Laboratorium Ekspresji Dziecięcej – Modeling (Uniwersytet Śląski Dzieci, bdw.). Interesującą inicjatywą UOUŚ skierowaną do dzieci jest tzw. „Unibot”, który łączy pracę naukową w obszarze robotyki. Słuchacze w wieku od 7 do 12 l. współpracują bezpośrednio z naukowcami, tzn. testują, eksperymentują, analizują, konstruuja i programują. Przewidziano możliwość opatentowania wynalazków stworzonych wspólnie przez dzieci i naukowców. „Unibot” organizuje warsztaty dla szkół i nauczycieli (Unibot, bdw.). UOUŚ wyszedł też naprzeciw potrzebom młodzieży, oferując im w ramach dwóch wydziałów: Teorii i Doświadczeń; Mediów i Kultury możliwość uczestnictwa w Uniwersytecie Śląskim Młodzieży. Dla uczniów od 7 klasy szkoły podstawowej do 2 klasy szkoły średniej adresowana jest szeroka tematycznie oferta edukacyjna. Dla ośmioklasistów przewidziano specjalny kurs przygotowujący do egzaminów końcowych z języka polskiego i matematyki (Uniwersytet Śląski Młodzieży, bdw.). Z kolei Miasteczko Naukowe UOUŚ łączy w sobie przedsięwzięcia edukacyjne skierowane do uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych wraz z ich nauczycielami i opiekunami. Program realizowany jest w formie zabaw, eksperymentów, warsztatów i wykładów (Miasteczko Naukowe, bdw.). Zbliżoną działalność prowadzi Akademia Dzieci i Młodzieży przy UOUKSW (Akademia Dzieci i Młodzieży, bdw.).

Udział w cyklicznych uniwersyteckich spotkaniach o różnorodnej tematyce i formach proponuje uczniom szkół podstawowych i ponadpodstawowych UOKUL. Uniwersytet prowadzi też dla uczniów szkół średnich zainteresowanych naukami humanistycznymi tzw. Akademię Młodych Humanistów. Dodatkowo organizowane są spotkania warsztatowe dla przygotowujących się do udziału w konkursach przedmiotowych. Każdy z uczniów posiada opiekuna naukowego, tzw. tutora. Prowadzący spotkania dążą do kształtowania zainteresowań humanistycznych, rozwijania pasji badawczej oraz inspirowania młodzieży do podejmowania pracy naukowej (Akademia Młodych Humanistów, bdw.).

Na UOUB oferowane są zajęcia dla grup zorganizowanych z przedszkoli, szkół podstawowych i ponadpodstawowych. Realizowane są one w ramach kursów tematycznych i kursów dziedzinowych podzielonych na strefy: biologia i chemia; ekonomia i zarządzanie; fizyka; historia i socjologia; języki; matematyka i informatyka; pedagogika i psychologia oraz prawo.

Bogaty program edukacyjny dla dzieci przedszkolnych, szkolnych i młodzieży stworzył UOUG, w ramach trzech zinstytucjonalizowanych form działań: 1) Przedszkola Uniwersyteckiego; 2) Liceum Ogólnokształcącego; 3) Poradni logopedycznej. Przedszkole Uniwersyteckie jest niepubliczną placówką oświaty przeznaczoną dla dzieci pracowników, doktorantów i studentów Uniwersytetu Gdańskiego. Działa na podstawie elementów koncepcji pedagogicznej Reggio Emilia, w myśl której rolą nauczyciela jest towarzyszenie dziecku w procesie samodzielnego dochodzenia do wiedzy i poszukiwaniu nowych rozwiązań oraz budowanie zaufania i tworzenia więzi (Przedszkole Uniwersyteckie, bdw.). Z kolei Uniwersyteckie Liceum Ogólnokształcące realizuje swoje cele na podstawie zrównoważonego modelu rozwoju: edukacja – nauka – wychowanie – kultura – sport – ekologia – etyka – tolerancja (Uniwersyteckie Liceum, bdw.). Nietypową wśród inicjatyw polskich UO stanowi Poradnia logopedyczna UOUG przy Instytucie Logopedii Uniwersytetu Gdańskiego, która prowadzi diagnozę oraz terapię dzieci i dorosłych w zakresie: logopedycznym; zaburzeń

czytania i pisania, neurologopedycznym oraz dysfunkcji w rozwoju intelektualnym i emocjonalnym (Poradnia logopedyczna, b.d.w.).

Następną grupą wiekową, do której skierowane są propozycje programowe sześciu UO, stanowią osoby od 18. do 59. r.ż. Dla nich organizowane są głównie kursy przygotowawcze do matury oraz edukacja w zakresie wzbogacania umiejętności i kompetencji społecznych, kulturowych i sportowych (Tabela 3). Niektóre UO realizują również kursy certyfikacyjne dla firm i kadry zarządzającej.

Tabela 3

Działalność edukacyjna UO skierowana do grupy 18–59 l.

Nazwa instytucji	Odbiorcy	Forma działania
UOUW	firmy, przedsiębiorstwa, stowarzyszenia	Centrum Szkoleń
UOUŚ	Maturzyści studenci od III roku oraz dorośli studenci nauczyciele, rady pedagogiczne społeczność akademicka kadra zarządzająca, właściciele firm, przedsiębiorcy	Uniwersytet Śląski Maturzystów Akademia Dyplomacji Blok Kształcenia Nauczycielskiego Uniwersytet Śląski dla Nauczycieli Otwarte Spotkania Dydaktyczne Executive Master of Business Administration
UOUKSW	Maturzyści	Akademia Maturzysty
UOSGGW	Maturzyści	kursy maturalne
UOUB	Maturzyści	kursy maturalne
UOUG	Studenci	Akademickie Centrum Kultury Akademicki Związek Sportowy Studencka poradnia prawna

Źródło: opracowanie własne.

Interesującą ofertę edukacyjną dla osób w tym przedziale wiekowym przewiduje UOUW, który w ramach swojej struktury prowadzi Centrum Szkoleń. Centrum realizuje pojedyncze kursy oraz cykliczne pakiety szkoleniowe, dostosowane do potrzeb i wymagań firm, przedsiębiorstw oraz organizacji pozarządowych. W ofercie są też szkolenia uniwersalne oraz branżowe prowadzone głównie przez wykładowców UW, będących praktykami, teoretykami, jak i ekspertami. Programy szkoleń mają formułę otwartą i są modyfikowane zgodnie z indywidualnymi zamówieniami klientów. Podstawowe programy jednak obejmują: zarządzanie zespołem, marketing, prawo pracy, finanse, programowanie, Excel, rozwój osobisty, komunikacja, poprawna polszczyzna, języki obce, protokół dyplomatyczny, rekreacja, hobby, podróże (Centrum Szkoleń UOUW, b.d.w.).

Dla osób w wieku od 18 do 59 l. różnorodną ofertę realizuje UOUŚ – proponuje aż pięć form edukacyjnych. W ramach Akademii Dyplomacji, skierowanej do dorosłych i studentów

(od III roku studiów), odbywają się kursy z etykiety dyplomatycznej, międzynarodowych stosunków politycznych i gospodarczych oraz polityki zagranicznej. Słuchacze Akademii uczestniczą także w cyklicznych spotkaniach organizowanych w ambasadach różnych krajów na terenie Polski oraz wizytach studyjnych za granicą (Akademia Dyplomacji, bdw.).

UOUŚ realizuje też Blok Kształcenia Nauczycieli przeznaczony dla studentów chcących uzyskać uprawnienia pedagogiczne oraz Uniwersytet Śląski dla Nauczycieli. Druga z wymienionych jednostek zajmuje się organizacją szkoleń i warsztatów w trzech blokach odbiorców: studentów, nauczycieli oraz rad pedagogicznych. Studenci otrzymują możliwość uczestnictwa w Akademii Przyszłego Nauczyciela, do nauczycieli kierowane są kursy dziedziczone i konferencje z zakresu różnych poziomów i obszarów edukacji. Rady pedagogiczne z kolei mogą brać udział w szkoleniach podnoszących kompetencje merytoryczne i metodyczne w czterech obszarach: rozwój osobisty i zawodowy; interdyscyplinarne narzędzia i sposoby pracy nauczyciela; neurodydaktyka i prawo (Uniwersytet Śląski dla Nauczycieli, bdw.).

Interesującą propozycją programową UOUŚ stanowią Otwarte Spotkania Dydaktyczne, oferowane pracownikom akademickim, doktorantom oraz studentom wiążącym przyszłość z edukacją. Ideą tych spotkań jest wymiana wiedzy i doświadczeń z zakresu dydaktyki akademickiej, a celem rozwój dydaktyki akademickiej oraz podnoszenie jakości kształcenia na Uniwersytecie Śląskim. W trakcie wykładów i warsztatów zwraca się szczególną uwagę na: tworzenie nowych ścieżek kształcenia studentów z wykorzystaniem różnorodnych metod dydaktycznych i narzędzi cyfrowych; identyfikowanie oraz rozwijanie mocnych stron i talentów studentów oraz edukację spersonalizowaną, tzw. tutoring (Otwarte Spotkania Dydaktyczne, bdw.). Jako jedyny polski UO UOUŚ posiada wśród propozycji programowych Executive Master of Business Administration (EMBA). Ta forma kształcenia organizowana jest przy współpracy z Gdańską Fundacją Kształcenia Menadżerów. Są to studia MBA adresowane do kadry zarządzającej na najwyższych stanowiskach menadżerskich, właścicieli firm i przedsiębiorców. Po ukończeniu studiów uczestnicy nabywają wiedzę z zakresu: zarządzania strategicznego, finansowego, rachunkowości zarządczej oraz biznesu globalnego, a także otrzymują potwierdzone formalnie kwalifikacje menadżerskie (Executive Master of Business Administration, bdw.). UOUŚ zaprasza również do skorzystania z zajęć w ramach Uniwersytetu Śląskiego Maturzystów, który skupia osoby pragnące pod kierunkiem wykwalifikowanej kadry przygotować się do egzaminu dojrzałości, w ramach kursów z następujących przedmiotów: historia, język polski, język angielski, matematyka, biologia, chemia, geografia, fizyka, wiedza o społeczeństwie (Uniwersytet Śląski Maturzystów, bdw.).

W ramach Akademii Maturzystów podobną ofertę posiada UOUKSW, który prowadzi sześć przedmiotowych kursów maturalnych, z następujących przedmiotów: matematyka, chemia, geografia, biologia, historia, wiedza o społeczeństwie. Z kolei UOUB realizuje tę formę zajęć poprzez kursy w strefach tematycznych: biologii i chemii; fizyki; historii; języka; matematyki i informatyki. Bogatą ofertę edukacyjną dla studentów zapewnia UOUG. W tym zakresie można skorzystać z: Akademickiego Centrum Kultury, Akademickiego Związku Sportowego oraz Studenckiej poradni prawnej.

Programy i działania edukacyjne adresowane jedynie do uczestników w wieku 60+ oferowane są w czterech badanych uczelniach w postaci uniwersytetów trzeciego wieku: UŚ, PŚ, UG, UPW. Przy czym ostatnia wymieniona instytucja jest jedyną propozycją edukacyjną w ramach UO prowadzoną przez UPW.

Na podstawie analizy dokumentów placówek, można stwierdzić, że najbardziej rozwiniętą formą zajęć edukacyjnych polskich UO stanowią propozycje skierowane do grup międzypokoleniowych. Uczestnikiem tej oferty programowej może stać się osoba w każdym wieku, chociaż niektóre placówki zaznaczają dolny przedział wiekowy (i jest to najczęściej od 16. r.ż.), inne kierują działania do szerokiego grona odbiorców, w tym do firm i przedsiębiorstw (Tabela 4).

Tabela 4

Działania międzypokoleniowe prowadzone przez UO

Nazwa instytucji	Odbiorcy	Forma działania
TUOAGH	wszyscy zainteresowani	wykłady otwarte
UOUW	od 16. r.ż.	kursy dziedzinowe kursy językowe cykl spotkań tematycznych
UOUŚ	od 18. r.ż.	kursy otwarte
UOUKSW	wszyscy zainteresowani	Szkoła Katedralna w Łucku Akademia Myśli Jana Pawła II Warszawska Akademia Biblijna Akademia Mądrości Akademia Dobrego Wychowania i Rodziny Akademia Samorządności Akademia Przedsiębiorczości Akademia Etyki Lekarskiej i Bioetyki Wykłady eksperckie
UOSSGW	wszyscy zainteresowani firmy	kursy dziedzinowe
UOUPHS	od 18. r.ż.	zajęcia otwarte
UOPWSIP	wszyscy zainteresowani	wykłady otwarte
UOPŚ	od 16. r.ż.	zajęcia otwarte
UOMUP	wszyscy zainteresowani	wykłady otwarte
UOUAM	od 16. r.ż. mieszkańcy regionu	kursy dziedzinowe Kolaboratorium
UOKUL	wszyscy zainteresowani	spotkania otwarte Kurs Wyższej Kultury Religijnej
UOUB	wszyscy zainteresowani	kursy otwarte/kursy dziedzinowe
UOUG	wszyscy zainteresowani	Telefoniczna poradnia językowa kursy językowe

Źródło: opracowanie własne.

Badania pokazały, że działania międzypokoleniowe przyjmują różnorodne formy. Przykład stanowi TUOAGH organizujący forum interdyscyplinarnych wykładów, podczas których wypowiadają się przedstawiciele nauk przyrodniczych, społeczno-ekonomicznych i technicznych z AGH, innych polskich uczelni oraz Polskiej Akademii Nauk, a także przedstawiciele samorządowi i parlamentarzyści (Techniczny Uniwersytet Otwarty Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica, bdw.).

Z kolei UOUW organizuje kursy w następujących dziedzinach: nauka i środowisko; kultura i idee; języki świata; człowiek i społeczeństwo; prawo, biznes i IT oraz rekreacja i hobby. W obszarze języków świata z następujących propozycji: angielski, włoski, hiszpański, niemiecki, rosyjski i francuski, można wybrać kurs językowy na kilku poziomach, od podstawowego po zaawansowany. Ponadto co trymestr, oprócz standardowej oferty, UOUW zaprasza na autorski cykl wykładów pt. „Ucz się od najlepszych”. Ta formuła zakłada realizację 10 zajęć, w trakcie których każde spotkanie prowadzone jest przez inną osobę, będącą ekspertem lub/i entuzjastą w danej dziedzinie.

Na rzecz edukacji i integracji międzypokoleniowej ciekawą inicjatywę realizuje UOUŚ, a mianowicie organizuje tzw. kursy otwarte, które mają umożliwić zdobycie podstawowej wiedzy lub/i poszerzyć posiadane już kompetencje w różnych obszarach dziedzinowych.

Nietypową działalność prowadzi, istniejąca pod patronatem UOUKSW, Szkoła Katedralna w Łucku na Ukrainie. W ramach tej instytucji, w porozumieniu z władzami diecezji łuckiej, organizowane są wielotematyczne wykłady otwarte. Do 2017 r. UOUKSW organizował też akademie tematyczne we współpracy z instytucjami oświatowymi, centrami kultury i sztuki oraz stowarzyszeniami. Działania te przybierały postać wykładów otwartych w obszarach: kultury i wiary chrześcijańskiej; cnót chrześcijanina; języków i kultury, a także umiejętności rozwoju osobistego (Tabela 3, działalność zawieszona). Międzypokoleniowy program edukacyjny realizowany jest nadal przez akademie różnego typu w zakresie: kultury i wiary chrześcijańskiej; kultury rodziny katolickiej i wychowania w duchu chrześcijańskim; rozwoju obywatelskiego i samorządowego człowieka, w tym kształcenia liderów środowiska lokalnego; przedsiębiorczości; etyki lekarskiej i religii oraz w postaci wykładów eksperckich z różnych dziedzin nauki i sztuki (Tabela 4) (Uniwersytet Otwarty Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, bdw.).

Podobnie w UOSSGW realizowane są kursy dziedzinowe w pięciu blokach tematycznych: człowiek i technika; ekonomia i społeczeństwo; języki obce; przyroda; żywność i żywienie. Oferuje się je zainteresowanym niezależnie od ich wieku oraz firmom i przedsiębiorstwom (Uniwersytet Otwarty Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, bdw.).

Przeprowadzona analiza działalności UO wskazuje, że UOUPHS program edukacyjny zajęć otwartych tworzy na podstawie bloków tematycznych: kultura, bezpieczeństwo i stosunki międzynarodowe, ekonomia i prawo, nauka i technika, człowiek i przyroda, biblioteka uniwersytecka i sport (Uniwersytet Otwarty Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, bdw.). W zbliżony sposób swoją ofertę edukacji i integracji międzypokoleniowej prowadzą UO: PWSIP, PŚ, MUP.

Również UOUAM organizuje zajęcia w postaci kursów dziedzinowych, w tym przypadku w ramach trzech bloków tematycznych, realizowanych przez poszczególne wydziały UAM: językowe; nauki humanistyczne; nauki prawno-społeczne; nauki przyrodnicze i ścisłe. Zajęcia o tematyce humanistycznej odbywają się też na wydziale zamiejscowym – Pedagogiczno-Artystycznym w Kaliszu (Uniwersytet Otwarty Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, bdw.). Ponadto UOUAM zainicjował w ramach projektu program szkoleniowy

dla mieszkańców regionu w postaci Kolaboratorium UAM. Celem projektu jest podniesienie poziomu kompetencji kluczowych, odpowiadających potrzebom rynku pracy, gospodarki i społeczeństwa mieszkańców Polski, w szczególności społeczności Poznania i Wielkopolski, w wieku od przedszkolnego do emerytalnego. Zadania projektowe kierowane są do ogółu społeczeństwa, niezależnie od wieku, płci, poziomu wykształcenia czy miejsca zamieszkania. Program przygotowany został w trzech blokach: dzieci i młodzież w wieku od 5 do 18 l.; seniorzy (60+); pozostali uczestnicy (od 18. r.ż.) (Kolaboratorium, b.d.w.).

Spotkania otwarte są też charakterystyczne dla działalności międzypokoleniowej UOKUL: kursy językowo-kulturowe, komputerowe oraz cykl spotkań pod tytułem „Otwarcie na świat”, czyli podróżnicze pokazy slajdów. Specyficzną propozycją edukacyjną badanej instytucji jest Kurs Wyższej Kultury Religijnej, którego celem jest pogłębianie wiedzy oraz kultury religijnej osób świeckich oraz umocnienie tożsamości religijno-kulturowej. Omawiana inicjatywa jest kontynuacją założonego w 1938 r. Instytutu Wyższej Kultury Religijnej (Uniwersytet Otwarty Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, b.d.w.).

W niektórych UO kursy dziedzinowe połączone są z kursami otwartymi. Taka sytuacja ma miejsce na UOUB, gdzie uczestnicy mogą brać udział w zajęciach z zakresu ośmiu stref: biologii i chemii; ekonomii i zarządzania; fizyki; historii i socjologii; języka; matematyki i informatyki; pedagogiki i psychologii oraz prawa (Uniwersytet Otwarty Uniwersytetu w Białymstoku, b.d.w.).

4. Dyskusja i wnioski

Na podstawie wyników badań własnych można stwierdzić, że postawiona we wstępie niniejszego artykułu teza została pozytywnie zweryfikowana, a mianowicie: UO funkcjonujące przy polskich uczelniach realizują działania edukacyjne zgodne z ideą *longlife learningu*, stanowiąc znaczące centra kształcenia ustawicznego i ośrodki edukacji międzypokoleniowej. Wnioskowanie jakościowe oparte na szczegółowej analizie rozporządzeń władz uczelni lub/i założycieli UO, statutów oraz koncepcji i programów badanych instytucji i ich jednostek upoważnia do postawienia konkluzji, że UO istniejące w Polsce przyczyniają się do intensyfikacji procesu rozwoju edukacji ustawicznej oraz edukacji międzypokoleniowej, oferowanych osobom w różnych grupach wiekowych, najczęściej w trzech: 0–17; 17–59; 60+ (Tabela 5).

Tabela 5

Działania edukacyjne UO w poszczególnych grupach wiekowych

Nazwa instytucji	0–17	18–59	60 +	międzypokoleniowe
TUOAGH				
UOUW				
UOUKSW				
UOUŚ				
UOSGGW				
UOUPHS				

Nazwa instytucji	0–17	18–59	60 +	międzypokoleniowe
UOPWSIP				
UOPŚ				
OUTWUPW				
UOMUP				
UOUAM				
UOKUL				
UOUB				
UOUG				

Prawie wszystkie badane placówki organizują zajęcia, kursy i szkolenia otwarte przeznaczone dla międzypokoleniowych grup wiekowych, bez względu na posiadane wykształcenie, rasę, płeć itd. Przy czym nie podaje się tutaj górnej granicy wiekowej, jednak często podawany jest wiek 16 l., od którego można przystąpić do uczestnictwa w poszczególnych formach edukacji. Wyjątek stanowi OUTWUPW, który z racji zapisów w statucie i koncepcji prowadzi głównie działania skierowane do osób starszych po 60. r.ż. Z kolei zajęcia dla osób w wieku od 0 do 17 r.ż. i w wieku od 17. do 59. r.ż. realizowane są zazwyczaj w ramach jednostek działających w strukturach UO, jak: przedszkola, uniwersytety dziecięce, akademie młodzieży, akademie maturzystów, centra zrzeszające studentów, poradnie, akademie nauczycieli oraz kursy dziedzinowe, warsztaty i szkolenia otwarte.

Niektóre UO prowadzą działania szkoleniowe przeznaczone dla firm, przedsiębiorstw, w tym dla kadry zarządzającej. Na przykład w Poznaniu utworzono Kolaboratorium skupiające się na podniesieniu kompetencji kluczowych mieszkańców Wielkopolski, a w Warszawie specjalne Centrum Szkoleń poświęcone pracy na rzecz rozwoju przedsiębiorstw.

Badania polskich UO wykazały, że najmniej rozwiniętym obszarem ich działań są zajęcia i warsztaty przeznaczone dla grupy 60+. W tym aspekcie tylko cztery analizowane UO mają w swoich strukturach Uniwersytety Trzeciego Wieku, które realizują programy dla seniorów.

Przedstawione powyżej formy działań edukacji ustawicznej realizowane są w różnych cyklach, w małych i dużych grupach, w zależności od propozycji programowej oraz potrzeb uczestników i danej metody pracy. Zazwyczaj świadczone są odpłatnie, natomiast międzypokoleniowe wykłady i spotkania otwarte są najczęściej realizowane non profit. Nie nadają one także uprawnień zawodowych, a słuchacze otrzymują certyfikaty uczestnictwa i ukończenia kursów. Wyjątkiem są szkolenia i kursy dla firm, jak i EMBA, który organizowany jest przy współpracy z Gdańską Fundacją Kształcenia Menadżerów jako studia MBA kierowane do kadry zarządzającej na najwyższych stanowiskach menadżerskich, właścicieli firm i przedsiębiorców.

Jak pokazały niniejsze badania, UO funkcjonujące przy polskich uczelniach służą przekazywaniu wiedzy poprzez najważniejszy jej element, jakim według Jerzego Stochmiałka jest informacja (Stochmiałek, 2013). Instytucje te umożliwiają wszystkim osobom, bez względu na ich wiek, płeć, pochodzenie, wykształcenie itp. na zdobycie wiarygodnych informacji, jak i kształtują umiejętności zdobywania potrzebnych informacji.

Anna Kławiś-Zduńczyk podkreśla, że:

Lifelong learning stało się hasłem XXI wieku, które sukcesywnie wdrażane jest do codzienności. Paradigmatyczne przesunięcie w edukacji dorosłych z nauczania w stronę uczenia się, spowodowało zmianę myślenia o sposobach przyswajania wiedzy, w wyniku którego indywidualne doświadczenie stało się ważnym elementem w procesie uczenia się, a kształtowanie indywidualnej kariery przyjęło postać projektu życiowego (Kławsiuć-Zduńczyk, 2014, s. 7).

Ta myśl odnosi się do badanych polskich UO, ponieważ oferta edukacyjna tych placówek jest szeroka i dostępna dla każdego, co pomaga kształtować drogę edukacyjną osobom reprezentującym wszystkie pokolenia.

Bibliografia

- Akademia Dyplomacji (bdw.). Pobrano 3 marca 2020 z <http://www.akademiadyploacji.us.edu.pl/>
- Akademia Dzieci i Młodzieży (bdw.). Pobrano 3 marca 2020 z <http://uo.uksw.edu.pl/node/284>
- Akademia Młodych Humanistów (bdw.). Pobrano 3 marca 2020 z http://www.open.kul.pl/regulamin-amh,art_78563.html
- Adigun, G. O. i Tella, A. (2021). User Education and Information Literacy Instruction as Determinant of Use and Satisfaction with Library and Information Support Services at National Open University Nigeria. *Journal of Library & Information Services in Distance Learning*, 15, 99–128.
- Asgar, A. i Satyanarayana, R. (2021). An evaluation of faculty development programme on the design and development of self-learning materials for open distance learning. *Asian Association of Open Universities Journal*, 16(2), 98–115.
- Centrum Szkoleń UOUW (bdw.). Pobrano 3 marca 2020 z https://www.uo.uw.edu.pl/uploads/Pliki/oferta_szkoleniowa_broszura.pdf
- Executive Master of Business Administration (bdw.). Pobrano 3 marca 2020 z <http://www.mba.us.edu.pl/>
- Frąckowiak, A. (2012). *Kształcenie ustawiczne i szkoły wyższe – niedostrzegany potencjał*. Radom: Wydawnictwo Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji.
- Haresnape, J. M., Aiken, F. J. i Wynn, N. C. (2022). Sharing good practice and encouraging community cohesion online: a programme of tutor-led online events for Open University tutors. *Open Learning: The Journal of Open, Distance and e-Learning*, 37, 30–52.
- Kidd, R. (1996). *The Implications of Continuous Learning*. Toronto: Wydawnictwo Gage.
- Kilian, M. (2011). Edukacja międzypokoleniowa wobec wyzwań współczesności. *Forum Pedagogiczne*, 2, 97–118.
- Kławsiuć-Zduńczyk, A. (2014). *Poradnictwo całozyciowe jako element wsparcia w edukacji dorosłych*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Kolaboratorium (bdw.). Pobrano 25 lutego 2020 z <http://kolaboratorium.amu.edu.pl/>
- Leszczyńska-Rejchert, A. (2014). Edukacja międzypokoleniowa oraz integracja międzypokoleniowa jako wyzwania współczesnej gerontologii. *Gerontologia Polska*, 2, 76–83.
- Miasteczko Naukowe (bdw.). Pobrano 25 lutego 2020 z <https://www.facebook.com/events/2883290728353178/>
- Otwarte Spotkania Dydaktyczne (bdw.). Pobrano 19 lutego 2020 z <https://osd.us.edu.pl/>
- Poradnia logopedyczna (bdw.). Pobrano 19 lutego 2020 z https://fil.ug.edu.pl/wydzial/instytuty_i_katedry/katedra_logopedii/poradnia_logopedyczna
- Pólturzycki, J. (2011). Szkolnictwo wyższe a edukacja ustawiczna. W: A. Frąckowiak i J. Pólturzycki (red.), *Kształcenie ustawiczne podstawą nowoczesnej edukacji* (s. 165–180). Radom: Wydawnictwo Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji – PIB.
- Pólturzycki, J. (2012a). Otwarta edukacja. W: T. Pilch (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku* (t. 3, s. 1064–1067). Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „ŻAK”.

- Pótturzycki, J. (2012b). Otwarte uczelnie. W: T. Pilch (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku* (t. 3, s. 1067–1073). Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „ŻAK”.
- Przedszkole Uniwersyteckie (bdw.). Pobrano 8 lutego 2020 z <https://ug.edu.pl/przedszkole>
- Rubacha, K. (2016). *Metodologia badań nad edukacją*. Warszawa: Wydawnictwo Editions Spotkania.
- Sobczak, A. (2018). Kształcenie ustawiczne w społeczeństwie norweskim jako przykład dobrych praktyk. W: I. Koszyk, B. Ogonowski i S. Śliwa (red.), *Szkoła wobec wyzwań współczesnej edukacji. Rola i zadania pedagoga, psychologa i wychowawcy. Konteksty trans- i interdyscyplinarne* (s. 191–204). Kraków: Wydawnictwo „Impuls”.
- Stochmiałek, J. (2013). Trudności i bariery w procesie całościowego uczenia się. W: E. Stolarczyk-Ambrozik (red.), *Całościowe uczenie się jako wyzwanie dla teorii i praktyki edukacyjnej* (s. 121–135). Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Techniczny Uniwersytet Otwarty Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica (bdw.) Pobrano 25 lutego 2020 z <http://www.tuo.agh.edu.pl/>
- Unibot (bdw.). Pobrano 8 stycznia 2020 z <http://www.unibot.us.edu.pl/oferta/>
- Uniwersyteckie Liceum (bdw.). Pobrano 7 lutego 2020 z <https://liceum.ug.edu.pl/>
- Uniwersytet Otwarty Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II (bdw.). Pobrano 25 lutego 2020 z <http://www.open.kul.pl/dorosli,18794.html>
- Uniwersytet Otwarty Małopolskiej Uczelni Państwowej im. rtm. W. Pileckiego w Oświęcimiu (bdw.). Pobrano 11 marca 2020 z <https://www.uczelniaoswiecim.edu.pl/uczelnia/uniwersytety-pwsz/uniwersytet-otwarty/>
- Uniwersytet Otwarty Państwowej Wyższej Szkoły Informatyki i Przedsiębiorczości w Łomży (bdw.). Pobrano 25 lutego 2020 z <https://www.pwsip.edu.pl/uniwersytetotwarty/index.php>
- Uniwersytet Otwarty Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego (bdw.). Pobrano 8 stycznia 2020 z <https://uo.sggw.pl/pl/>
- Uniwersytet Otwarty Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (bdw.). Pobrano 7 lutego 2020 z <https://uo.amu.edu.pl/strony/o-nas>
- Uniwersytet Otwarty Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie (bdw.). Pobrano 11 marca 2020 z <http://uo.uksw.edu.pl/>
- Uniwersytet Otwarty Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach (bdw.). Pobrano 11 marca 2020 z <https://uo.uph.edu.pl/>
- Uniwersytet Otwarty Uniwersytetu w Białymstoku (bdw.). Pobrano 10 marca 2020 z <http://uo.uwb.edu.pl/misja.html>
- Uniwersytet Śląski dla Nauczycieli (bdw.). Pobrano 8 stycznia 2020 z <http://www.nauczyciel.us.edu.pl/index.php/oferta/dla-rad-pedagogicznych>
- Uniwersytet Śląski Dzieci (bdw.). Pobrano 8 stycznia 2020 z <https://www.dzieci.us.edu.pl/>
- Uniwersytet Śląski Maturzystów (bdw.). Pobrano 8 stycznia 2020 z <https://maturzysta.us.edu.pl/>
- Uniwersytet Śląski Młodzieży (bdw.). Pobrano 8 stycznia 2020 z <http://usm.us.edu.pl/>
- The Open University (2019). *50 movement of millions a mission of one*. Pobrano z <http://www3.open.ac.uk/documents/1/vs19080444243116.pdf>